

Sygn. akt I CSK 807/15

POSTANOWIENIE

Dnia 16 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku J. H.
przy uczestnictwie C. M. i A. M.
o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 listopada 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 20 maja 2015 r., sygn. akt IV Cz .../15,

**uchyla zaskarżone postanowienie oraz poprzedzające
postanowienie Sądu Rejonowego
w W. z dnia 30 października 2014 r., sygn. akt I Ns .../13 o
umorzeniu postępowania i przekazuje sprawę do rozpoznania
Sądowi Rejonowemu w W., pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni J. H. domagała się stwierdzenia nabycia spadku po W. H. zmarłym w dniu 2 czerwca 1964 r. na podstawie ustawy.

W uzasadnieniu wniosku wskazała, że spadkodawca w chwili otwarcia spadku pozostawał w związku małżeńskim z M. H. W chwili śmierci spadkodawcy nie żyli już jego rodzice. Wobec braku zstępnych do spadku dochodzi żyjąca w chwili otwarcia spadku siostra spadkodawcy J. M. oraz wnioskodawczyni - córka brata spadkodawcy S. H.

W zapewnieniu spadkowym złożonym na rozprawie przed Sądem Rejonowym w dniu 13 kwietnia 2012 r. wnioskodawczyni podała, że spadkodawca miał dwoje dzieci, z których syn R. zginął w 1945 r. jako bezdzietny kawaler. Z kolei córka A. lub A. została umieszczona na początku lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku w Domu Opieki dla Umysłowo Chorych [...]. Córka spadkodawcy urodziła się 10 lat przed wnioskodawczynią, czyli w 1922 r. Spadkodawca miał jeszcze siostrę . Z., która zmarła w 1960 r. jako wdowa bezdzietnie. Ojciec wnioskodawczyni a brat spadkodawcy zmarł w 1960 r. i miał tylko jedno dziecko - wnioskodawczynię. Z kolei siostra spadkodawcy J. M. zmarła w 1997 r., pozostawiając zstępnych.

Zarządzeniem z dnia 15 maja 2013 r. Przewodniczący składu Sądu pierwszej instancji wezwał pełnomocnika wnioskodawczyni o dołączenie odpisów skróconych aktów zgonu: żony spadkodawcy, syna spadkodawcy R., rodzeństwa spadkodawcy, oraz jego rodziców, a ponadto aktu zgonu jego córki A. o ile zmarła, oraz odpisów skróconych aktów urodzenia synów dziecka siostry spadkodawcy pod rygorem zawieszenia postępowania.

W związku z upływem wyznaczonego terminu, Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 2 lipca 2013 r. zawiesił postępowanie na podstawie art. 177 § 1 pkt. 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Powołał się też na przepis art. 4 ustawy z dnia 29 września 1986 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego, stosownie do którego akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych.

Sąd Rejonowy czynił starania mające na celu wyjaśnienie, czy toczyło się już postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po spadkodawcy (k. 74, 77, 68, 79),

a także próbował uzyskać w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Wydział Udostępniania Danych informacje na temat imion nazwisk i miejsca zamieszkania zstępnych oraz rodzeństwa i rodziców spadkodawcy (k. 56, 80). W odpowiedzi wskazano że dane do rejestru PESEL masowo były wprowadzane od roku 1979 z papierowych kartotek dowodowych. Istnieje możliwość, że z różnych względów dane osób urodzonych przed 1945 r. nie zostały wprowadzone do tego rejestru.

W piśmie z dnia 1 lipca 2014 r. pełnomocnik wnioskodawczynie, wnosząc o podjęcie zawieszono postępowania, dołączył odpisy skrócone aktów zgonu rodzeństwa spadkodawcy, postanowienie spadkowe po siostrze spadkodawcy J. M., a także odpisy skrócone aktów stanu cywilnego jej wnuków. Ponadto wnioskował o wezwanie innych spadkobierców W. H. przez ogłoszenie. W piśmie tym wskazał również na bezskuteczność poszukiwań w oparciu o bazę danych PESEL.

Postanowieniem z dnia 30 października 2014 r. Sąd Rejonowy oddalił wniosek o podjęcie zawieszono postępowania oraz wniosek o dokonanie ogłoszeń i umorzył postępowanie w sprawie na podstawie art. 182 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

W uzasadnieniu wyjaśnił, że wniosek o podjęcie zawieszono postępowania nie zasługiwał na uwzględnienie, gdyż nie zostało wykonane w pełnym zakresie zarządzenie, które legło u podstaw zawieszenia postępowania.

Wnioskodawczynie zaskarżyła powyższe orzeczenie w zakresie, w jakim został oddalony jej wniosek o podjęcie zawieszono postępowania oraz umorzono postępowanie w sprawie.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy oddalił zażalenie. W ocenie Sądu drugiej instancji, wnioskodawczynie nie złożyła skutecznego wniosku o podjęcie zawieszono postępowania, a tym samym nie uzupełniła braków formalnych wniosku w sposób umożliwiający nadanie sprawie dalszego biegu. Nie przedłożyła żądanych aktów zgonów rodziców spadkodawcy oraz aktów urodzenia.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczynie zaskarżyła postanowienie Sądu drugiej instancji w całości.

Zarzuciła naruszenie prawa procesowego, tj. art. art. 180 § 1 k.p.c., art. 177 § 1 pkt. 6 k.p.c., art. 182 § 1 k.p.c. i art. 182 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 670 k.p.c. i art. 672 k.p.c.

We wnioskach skargi wnioskodawczynie domagała się uchylenia postanowienia Sądu drugiej instancji i poprzedzające go postanowienie Sądu pierwszej instancji.

Postanowieniem z dnia 15 września 2016 r., I CSK 807/15 Sąd Najwyższy odrzucił skargę kasacyjną w części dotyczącej oddalenia zażalenia na postanowienie Sądu pierwszej instancji oddalające wniosek o podjęcie zawieszono postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W sprawach o stwierdzenie nabycia spadku, sąd z urzędu bada kto jest spadkobiercą (art. 670 k.p.c.). Według art. 677 § 1 k.p.c., sąd stwierdzi nabycie spadku przez spadkobierców, choćby były nimi inne osoby niż te, które wskazuje wnioskodawca oraz uczestnicy postępowania.

Z przytoczonych unormowań wynika, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, rola sądu jest determinowana ustawowym obowiązkiem działania z urzędu. Związanie sądu twierdzeniami wniosku dotyczy tylko osoby spadkodawcy, a w pozostałym zakresie sąd spadku orzeka w ramach wyznaczonych normami prawa materialnego oraz wynikami przeprowadzonego postępowania dowodowego. Jeżeli sąd uzna, że zgłoszone dowody nie są wystarczające dla wypełnienia obowiązków wynikających z art. 670 k.p.c., może nałożyć na wnioskodawcę i uczestników określone obowiązki dowodowe (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2001 r., III CZP 64/01, OSNC 2002, nr 5. poz. 61; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2009 r., IV CSK 129/09, nie publ.).

Dowody z akt stanu cywilnego mają charakter szczególny, wynikający z art. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. - Prawo aktach stanu cywilnego (Dz. U. 2014, poz. 1741, ze zm., poprzednio art. 4 ustawy z dnia 29 września 1986 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego, t.j. Dz. U. z 2011 r. Nr 212, ze zm.). Zasada wyłączności dowodowej tych aktów oznacza, że tylko na ich podstawie

możliwa jest identyfikacja spadkobierców ustawowych w stosunku do spadkodawcy. Ustalenie danych personalnych spadkobiercy może się opierać wyłącznie na podstawie aktów stanu cywilnego, które nie mogą być zastąpione przez inne dowody. Z drugiej strony nieprzedstawienie aktu stanu cywilnego osoby, która w świetle złożonego zapewnienia uczestników mogłaby dochodzić do spadkobrania nie może doprowadzić do odmówienia takiej osobie przymiotu spadkobiercy. Mogłoby wówczas dojść do pozbawienia jej prawa wynikającego z dziedziczenia i wydania orzeczenia z naruszeniem art. 670 § 1 k.p.c. i art. 677 § 1 k.p.c. (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2001 r., III CZP 64/01, OSNC 2002, nr 5, poz. 61; orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 1959 r., I CR 109/59, OSN 1960, nr 2, poz. 53).

Sąd drugiej instancji błędnie przyjął, że żądane odpisy skrócone aktów stanu cywilnego stanowią brak formalny wniosku o stwierdzenie nabycia spadku. Są to dowody z dokumentów, co oznacza, że ich nieprzedłożenie nie może stanowić podstawy zawieszenia postępowania w rozumieniu art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. Nie jest to bowiem przyczyna uniemożliwiająca nadanie sprawie dalszego biegu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 1968 r. II CZ 185/68, OSNCP 1969, nr 7-8, poz. 144 i z dnia 4 maja 1973 r., II CZ 53/73, OSNCP 1974, nr 2, poz. 35).

W konsekwencji, skoro zawieszenie postępowania nastąpiło z naruszeniem art. 177 § 1 pkt. 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., to złożony w ustawowym terminie przez wnioskodawczynię wniosek o podjęcie zawieszzonego postępowania nie uzasadniał umorzenia postępowania w sprawie na podstawie art. 182 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2015 r., III CZP 74/15, Biul. SN 2015, nr 11, poz. 9). Wprawdzie Sąd Rejonowy podjął pewne działania mające na celu ustalenie kręgu spadkobierców ustawowych, ale ich poszukiwania w oparciu o bazę PESEL okazały się bezskuteczne. Dotychczasowa bierność wnioskodawczynie w przedstawianiu dowodów potwierdzających prawa do spadku osób dziedziczących po spadkodawcy z ustawy w pierwszej kolejności, względnie w podaniu okoliczności mających znaczenie dla ustalenia właściwego urzędu stanu cywilnego, w którym akta stanu cywilnego tych osób się znajdują, nie zwalania sądu spadku z inicjatywy dowodnej z urzędu.

Zważywszy na okoliczności ujawnione w zapewnieniu spadkowym złożonym przez wnioskodawczynię oraz przepisy prawa materialnego mające zastosowanie do oceny spadkobrania ustawowego po W. H., ze względu na datę jego śmierci (art. I i LI ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. przepisy wprowadzające Kodeks cywilny, Dz. U. Nr 16, poz. 94, ze zm. w zw. z przepisami dekretu z dnia 8 października 1946 r. - Prawo spadkowe Dz. U. Nr 60, poz. 328 ze zm.), na obecnym etapie postępowania, Sąd nie potrzebnie żądał przedstawienia odpisów skróconych aktów stanu cywilnego dalszych spadkobierców ustawowych, w sytuacji, gdy została wskazana córka spadkodawcy i nie zostało wykazane, aby zmarła przed spadkodawcą. Według zapewnienia spadkowego, spadkodawca miał jeszcze jedno dziecko - syna, który zmarł przed nim bezdzietnie jako kawaler. Z odpisu skróconego aktu zgonu spadkodawcy wynika, że w chwili śmierci żyła jego żona.

W związku z tym należało ustalić, czy syn spadkodawcy rzeczywiście zmarł bezdzietnie przed spadkodawcą, oraz czy i kiedy zmarła jego córka. W tym celu potrzebny jest odpis skrócony aktu zgonu syna spadkodawcy, odpis skrócony aktu urodzenia córki spadkodawcy A. Ujawnienie potencjalnych spadkobierców W. H., dziedziczących z ustawy w pierwszej kolejności implikuje działania sądu spadku z urzędu w kierunku pozyskania odpisów skróconych aktów stanu cywilnego dotyczących tych osób. Według art. 25 ust. 1 i 2 obecnie obowiązującej ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego, pod treścią aktu stanu cywilnego zamieszcza się przypiski zawierające informacje o innych aktach stanu cywilnego dotyczących tej samej osoby. Poprzednio te kwestie były normowane przez przepis art. 21 ust. 3 ustawy z dnia 29 września 1986 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego, a wcześniej przez art. 18 ustawy z dnia 8 czerwca 1955 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. Nr 25, poz. 151, ze zm.).

Zatem w oparciu o dane z akt stanu cywilnego spadkodawcy możliwe jest ustalenie okoliczności związanych z zawarciem małżeństwa, co pozwoli na ustalenie akt stanu cywilnego jego żony i ewentualnie jej śmierci. Z zapewnienia spadkowego wnioskodawczyni wynika, że córka spadkodawcy A. urodziła się w 1922 r. Celowe może być pozyskanie przez Sąd od wnioskodawczyni dodatkowych informacji na temat miejsca urodzenia córki i syna spadkodawcy. Te oraz inne ewentualne potrzebne dane pozwolą Sądowi na zwrócenie się do

właściwego urzędu stanu cywilnego o przesłanie odpisów skróconych z akt stanu cywilnego spadkobierców W. H.

Pomocne mogą być także informacje uzyskane od wnioskodawczyni co do ewentualnego istnienia ksiąg wieczystych, w których spadkodawca figuruje jako właściciel, bądź współwłaściciel, względnie inne dane mające znaczenie dla jej interesu prawnego w stwierdzeniu nabycia spadku po W. H. (art. 1025 § 1 k.c.), zwłaszcza w sytuacji, gdy ujawnieni zostali potencjalni spadkobiercy, którzy dziedziczą przed wnioskodawczynią.

Uzyskanie odpisów skróconych z akt stanu cywilnego dotyczących żony i dzieci spadkodawcy, jeśli nie zostaną ujawnieni ich następcy prawni nie wyklucza również rozważenia zastosowania art. 672 k.p.c. i wezwania innych jeszcze spadkobierców, bądź ich następców prawnych do udziału w sprawie przez ogłoszenie.

Z powyższych względów, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.

jw

kc